

Kosa Pan: The Ambassador Who Saved the Kingdom

Doungrak Chantang
Thai Khadi Research Institute, Thammasat University

Received: January 8, 2024

Revised: May 31, 2024

Accepted: June 13, 2024

Book Title	Kosa Pan: The Ambassador Who Saved the Kingdom
Author	Phuthon Phumathon
Publisher	Museum Siam, Discovery Museum
Year of publication	2012
Number of pages	225 pages

Kosa Pan: The Ambassador Who Saved the Kingdom by Phuthorn Pumathorn is a historical account detailing the background of Phraya Kosa Thibodi (Pan), the extraordinary envoy and royal ambassador who embarked on diplomatic missions to foster bilateral relations with the French government during the reign of His Majesty King Narai the Great. Presenting the narrative of Phraya Kosa Thibodi (Pan) from various crucial documents, both Thai and international, particularly those from France, this book enhances readers' familiarity with this distinguished ambassador. Not only did Phya Kosa Thibodi (Pan) serve as an ambassador extending royal messages, but he also engaged in diplomatic negotiations adeptly. This, in turn, enabled Westerners to gain a deeper understanding of the Kingdom of Siam and acknowledge the cultural sophistication of the Siamese people. The book is structured to provide insight into this remarkable figure, shedding light on his multifaceted role as a diplomat.

Chapter 1: Kosa Pan, Ancestor of the Chakri Dynasty. Kosa Pan's mother is Her Highness Watdusit, a noble princess and the chief consort, serving as the caretaker of King Narai since His Majesty's birth, and King Narai mother passed away 9 days after his birth. When King Narai ascended to the throne, Her Highness Watdusit was subsequently appointed as the consort princess and was given a royal mansion adjacent to Watdusitaram Temple, located outside the city walls of Phra Nakhon. Consort Princess Watdusit had two children, the elder named Khun Lek and the younger named Khun Pan. His Majesty King Narai, out of great favor and kindness, appointed Khun Lek as the Supreme Chancellor, overseeing the Royal Treasury, and holding the position of Somdet Phra Khlang. Khun Lek's tenure continued until he passed away, and His Majesty King Narai then appointed Khun Pan as the Supreme Chancellor at the Royal Treasury. In the era of Khun Luang Sosakkat, His Majesty further appointed Khun Pan's eldest son, Khun Luek, as Phraya Mahakosa Thibodi, responsible for the Customs Department at the Harbor Authority. Subsequently, Khun Pan reached the end of his official duties, and His Majesty King Narai appointed Khun Pan's son, Khun Thong, as the Supreme Chancellor at the Royal Treasury

during the reign of King Khun Luang Sosakkat. Khun Thong was later promoted to the rank of Phraya Worawongsa Thiraratch, the Financial Controller at the Royal Treasury. He had an eldest son named Thongkham, who held the title of Phraya Nay Chom Maha Sanit. Thongkham was later promoted to the rank of Phraya Ratchanikul, and his eldest son, Thongdee, held the title of Luang Phinitak Akson. The fourth son, Thongduang, also known as His Majesty King Buddha Yodfa Chulaloke, ascended to the throne as the first monarch of the Chakri Dynasty."

Chapter 2: The Official Envoys and the Granting of Diplomatic Credentials. The specific terminology "Aok Phra Wisutsunthorn, the royal ambassador" encapsulates the act of formally dispatching an ambassadorial representative bearing the authority to engage in diplomatic affairs. The letter from the city of Kabul or Good Hope, dated June 24, 1687, underscores the official nature of Kosa Pan's diplomatic mission, highlighting the significance and formality associated with his role as a royal envoy. This designation reflects the meticulous diplomatic protocol observed during this period, emphasizing Kosa Pan's status as an esteemed emissary vested with the authority to conduct diplomatic affairs on behalf of the royal court.

Chapter 3: Pre-Diplomatic Career Experiences Based on Found Evidence. The documentation supports the inference that Kosa Pan commenced his public service in the Royal Treasury Department before embarking on diplomatic responsibilities. Furthermore, his involvement in military endeavors, notably the campaign against the Laotian Kingdom, illuminates a multifaceted aspect of his early career. The collaboration with his brother, Kosa Lek, in military operations underscores the familial and collaborative nature of Kosa Pan's pre-diplomatic engagements.

Chapter 4: The Selection of Kosa Pan as a Diplomatic Envoy: Siam or France? King Narai, being informed of the prosperity of France, expressed the royal desire to appoint an envoy to investigate the truth. Kosa Lek, the official responsible for foreign affairs and diplomatic contacts, proposed the name of Kosa Pan to

undertake this responsibility. Kosa Pan, having been proposed as a suitable candidate, was then selected to fulfill this diplomatic mission. This decision by King Narai reflects his awareness of the flourishing state of France and the recognition of the need for diplomatic representation to engage with the foreign nation. The selection of Kosa Pan for this role, endorsed by Kosa Lek, highlights the strategic importance of having an envoy with the appropriate qualifications and capabilities to conduct inquiries and foster diplomatic relations with France. The royal initiative to send an envoy underscores the diplomatic engagement between the Kingdom of Siam and the expanding French influence, emphasizing the significance of Kosa Pan's mission in uncovering and understanding the developments in France.

Chapter 5: The Rationale Behind the Selection of Kosa Pan as a Diplomatic Envoy. The documentation from Lord De Suays and Chevalier De Choimont provides consistent affirmation regarding the character and qualifications of this diplomatic representative. Both sources accentuate the diplomat's reputation for honesty and integrity, emphasizing the possession of sound judgment as a quality deemed fitting for the diplomatic role in question. This convergence in the assessments from these notable figures adds weight to the credibility and trustworthiness associated with the appointed envoy, as documented in their respective records.

Chapter 6: Kosa Pan's Mission to France: Objectives and Rationale. In the initial phase, the primary objective was to undertake the responsibility of substantiating the veracity pertaining to the prosperity of France. The second phase aimed to procure items of interest for the benefit of King Narai. The third phase was dedicated to advancing King Narai's policy agenda, specifically focusing on the enhancement of amicable relations for the mutual benefits of trade. Lastly, the fourth phase was directed towards the proclamation of King Narai's profound wisdom and magnanimity to the global community.

Chapter 7: Personnel Composition of the Diplomatic Corps during the Kosa Pan Mission. The diplomatic delegation during the Kosa Pan mission consisted of individuals holding distinct roles within the envoy's entourage. The ambassadorial role was assumed by the official envoy, designated as "Aok Phra Wisutsunthorn". The diplomatic envoy was accompanied by the plenipotentiary, referred to as "Aok Luang Kanlayaratchamaitri (Cham)." Serving as the chargé d'affaires were "Aok Khun Sriwisarnwacha" "Aok Khun Ratchaphuben" and "Muean Piset Phuban". These individuals held responsibilities related to the court ceremonial arrangements and the preparation of royal messages to be presented to King Louis XIV. Additionally, "Aok Khun Narentasena" was tasked with the solemn duty of standing to present the royal tribute during the ritual offering of the 14th lunar year of King Louis XIV. Accompanying the delegation were six attendants who fulfilled various roles, including almsgiving, translation services, and scholars with aspirations for further education in France.

Chapter 8: Reception of Ambassador Kosa Pan in France. Upon Ambassador Kosa Pan's arrival in France and his initial residence in the city of Brest, a ceremonial reception unfolded. This reception included the firing of salutes in honor of the Siamese royal messenger and the accompanying diplomatic delegation. The ceremonial welcome extended to diverse culinary offerings and visits to significant sites, such as the harbor, warehouses, and the armory. The delegation journeyed from Brest to Paris, where the Siamese embassy was accommodated in various palaces and fortresses designated by the royal court. Simultaneously, the diplomatic delegation explored prominent landmarks in Paris, including the Louvre Palace, the Observatory, and the Royal Library. Emphasis was placed on the ceremonial act of presenting tributes to King Louis XIV, with the delegation paying homage at important locations such as the Royal Palace. This ceremonial process, involving the entry into the royal precincts, prostration, and the formal presentation of royal messages, engendered a sense of awe and reverence among the French populace. The deliberate and meticulous orchestration of these ceremonial encounters created a lasting impression on the

French community, establishing a ceremonial framework that exemplified the diplomatic protocol observed during Ambassador Kosa Pan's mission to France.

Chapter 9: The French Interest in Observing the Behavior of Kosa Pan. In the 17th century, Westerners developed a heightened curiosity for cultures significantly distinct from their own. The works of Monsieur de La Loubère, particularly his treatise on the Kingdom of Siam, served as pivotal documents providing detailed insights into the Ayutthaya Kingdom. Exhibitions showcasing artifacts such as weapons, currency, and medals belonging to Lord De Suays further kindled the interest of the French populace and diplomatic community in the Siamese culture. The proficiency of Kosa Pan in communicating in French, a skill acquired through tutelage from Lord De Suays, played a crucial role in deepening the French interest. Additionally, Kosa Pan's refined artistic taste, manifested in his appreciation for craftsmanship and sculpting, coupled with his eloquence, engaging conversational skills, and adept responsiveness, significantly contributed to a more favorable reception among the French people. These attributes, complemented by his diplomatic prowess, amplified the satisfaction and approval of the French audience towards Kosa Pan.

Chapter 10: Beyond Merely Extending Royal Messages: Diplomacy and Negotiation. As the Siamese ambassador, Kosa Pan not only had the responsibility of extending royal messages but also engaged in diplomatic negotiations. In his role as a diplomatic envoy, he carried out two primary functions. Firstly, he adhered to the protocols of an Eastern ambassador, which involved the duty of inviting royal messages. Secondly, he actively participated in diplomatic negotiations. These negotiations encompassed matters such as the accurate recognition of Christianity in Siam and earnest efforts to persuade the transfer of the city of Mergui to French control. Kosa Pan, in the capacity of a diplomatic representative, navigated the intricate landscape of diplomatic customs, undertaking the conventional role of inviting royal messages while concurrently engaging in substantive negotiations. This duality of responsibilities underscored the multifaceted nature of his mission and reflected the

strategic significance of both traditional diplomatic ceremonies and contemporary negotiations in the overall diplomatic endeavor.

Chapter 11: Kosa Pan's Favorable Reception in France. The travels of the Siamese diplomatic delegation, prominently featuring Kosa Pan, became headline news in French newspapers. The widespread coverage included woodblock-printed reproductions, narrative illustrations, calendar art, engravings, commemorative coins, and various forms of artistic representation. Additionally, there was a concerted effort to create a symbolic representation of Siam through the establishment of "Siamese Street," a principal thoroughfare leading directly from the port to the municipal courthouse in Brest. This initiative aimed to narrate the story of the royal tribute ceremony conducted during this visit. The media's extensive coverage, incorporating diverse forms of visual and written communication, underscores the significance and impact of Kosa Pan's mission in French society. The deliberate efforts to memorialize and disseminate the narrative of the royal tribute ceremony reflect the depth of interest and appreciation that the French public and media accorded to the Siamese delegation and, particularly, to Kosa Pan.

Chapter 12: Kosa Pan as a Chronicler. This chapter delves into Kosa Pan's role as a meticulous chronicler, compiling records that serve as crucial evidence. These records include letters such as the invitation of royal messages, credentials for Aok Luang Kanlayaratchamaitri (Cham) , and credentials for Aok Khun Sriwisarnwacha. Notable among these is the issuance of the Royal Prophecy (Falcon), dated 1686. The originals of these documents are in both French and Thai, comprising 18 pages, stored at the National Archives of France. Additionally, Kosa Pan's diary from the year 1682, written in Thai and spanning 28 pages, is preserved at the Foreign Mission Office. Both versions of the records narrate the journey and observations made by the diplomatic delegation during their stay in France. In addition to these primary sources, there are other preserved letters housed in libraries and archives across France, such as letters from the Royal Prophecy and the delegation expressing homage to King Louis XIV in 1686. These letters conveyed the

granting of land to the French settlers, emphasizing the urgency of constructing fortifications swiftly due to concerns about potential hostilities from the Dutch, who were adept at naval warfare—a skill that the Siamese were not proficient in, as they were more accustomed to land-based warfare.

Chapter 13: Welcoming the Diplomatic Delegation from France. Upon returning from France, Kosa Pan assumed the responsibility of welcoming the second set of the diplomatic delegation from France. Initially, he had the task of certifying the credentials of the French ambassadorial team. This involved orchestrating the reception in Bangkok before proceeding to pay respects to His Majesty King Narai in Lopburi. The negotiations followed the established diplomatic protocols corresponding to the rank of the appointed French ambassador and the subsequent dispatch of the ambassador back to France. After Monsieur Seberet had paid homage to King Narai at the royal palace in Lopburi, Kosa Pan proceeded to accompany the diplomatic delegation to the city of Mardy, where they were sent off.

Chapter 14: Countering French Influence in Siam. As the second set of French diplomats gradually departed, the subsequent role of Kosa Pan focused on attempting to curtail French influence in the city of Mardy, following the advice of Monsieur Falcon. This included endeavors to impede the French efforts to establish control over Mardy as advised by Monsieur Falcon, aimed at preserving the honor of King Louis XIV and the prestige of France, especially after the demise of Falcon, where France, under the leadership of General Defarge's, declared itself independent and refrained from taking sides. This move was orchestrated to safeguard the dignity of King Louis XIV and maintain the sovereignty of the French nation.

Chapter 15: Understanding the French Community. The Siamese perspective considers the incident with France as a result of General Desfarges' deception, leading the Siamese to believe that he intentionally led his vessel to become entangled with their ship. This act resulted in the apprehension of French missionaries and soldiers, who were subsequently imprisoned. Additionally, the Siamese

positions in readiness for engaging with French forces and seeking collaboration from the Hollanders in Siam were highlighted. This was due to the Hollanders being considered adversaries in French trade and politics, emphasizing the importance of comprehending the French community in Siam and influential figures within France. The Siamese standpoint asserts that the fault lies with the French side.

Chapter 16: The Demise of Kosa Pan at the Commencement of the Reign of King Phetracha, A.D. 2233. In the early years of the reign of King Phetracha, recorded observations by Dr. Gumpferm in Ayutthaya state that significant figures in the Kingdom of Siam, following King Phetracha, included Khun Luang Satsana. Subsequently, Phraya Phra Khlang (Kosa Pan) took precedence. However, after seven years, Mersié Ochireres notes that Kosa Pan ceased to be the favored individual of the monarch. This was attributed to an incident where Phraya Phra Khlang resisted prostrating in homage to the sacred presence of King Phetracha. The conflict arose when King Petracha attempted to have Kosa Pan pay obeisance at the audience for the veneration of the sacred regalia of King Louis XIV, but Phraya Phra Khlang, in his capacity as Phraya Phra Khlang, refused, asserting that King Petracha came as a guest and not with the French vessel. This was perceived as a lack of respect for the royal dignity, leading King Phetracha to subsequently request disciplinary measures against Phraya Phra Khlang. Afterwards, Kosa Pan's standing with King Phetracha declined, as noted by Ochireres, who mentions that King Phetracha did not hold Kosa Pan in high regard. This downturn in their relationship is traced back to the refusal of Kosa Pan to bow in homage during the audience for the veneration of the sacred regalia, where King Petracha had summoned the French regalia through the vessel of Jacques de Mauver, rather than in Kosa Pan's presence, which he rejected due to the visit of Siam's Governor, Tachard. This ultimately resulted in Kosa Pan facing censure for his actions. Following this, Kosa Pan experienced deteriorating health, and from evidence presented by Phraya Khemena, it is specified that Kosa Pan's demise occurred due to being disciplined to the point of death after refusing to bow in homage during the audience with King Petracha.

Chapter 17: Commemoration and Remembrance of Kosa Pan in Ayutthaya, Phra Nakhon Si Ayutthaya, and Lopburi. Commemorations and memories of Kosa Pan in Phra Nakhon Si Ayutthaya are evident in various locations. The official residence of Kosa Pan is identified as a riverside residence not far from the trading station of the Hollanders. According to the description provided by Dr. Gumpferm, this location appears to be situated in the vicinity of the residence of Phaulkon and the Wat Chao Phraya Phra Khlang. Similarly, the depiction by Dr. Gumpferm corresponds to Wat Kutidavid. As for commemorations and memories in Lopburi, the narrative has been passed down through generations. Notably, Wat Nakorn Kosa, presently located within the city of Lopburi, and the Thammathatsana Kosa Pan Monastery, adorned with intricate gold-covered wire carvings and glass embellishments, currently overseen by the abbot of Wat Sao Thong, have been granted permission for exhibition in the National Museum of King Narai, Lopburi Province.

Summary

Kosa Pan appears to be the first Siamese individual to globally propagate the dignity and prestige of Siam in the international community. His historical role, deserving attention in Thai historiography, lies in his mission to be a knowledgeable equal to European dignitaries. Kosa Pan epitomized a person of peaceful and dignified demeanor, yet resolute in addressing challenges through intellect rather than force. Crucially, he stands out as a distinguished figure, emphasizing that the Siamese people were not nomadic or uncivilized.

โกษาปาน: ราชทูตผู้กู้แผ่นดิน

ดวงรักษ์ จันแตง

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชื่อหนังสือ โกษาปาน ราชทูตผู้กู้แผ่นดิน

ผู้แต่ง ภูธร ภูมะธน

สำนักพิมพ์ สถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ

ปีที่พิมพ์ 2555

จำนวนหน้า 225 หน้า

หนังสือโกษาปาน ราชทูตผู้กู้แผ่นดิน ของภุชเรศ ภูมธนะ เป็นหนังสือที่เล่าประวัติความเป็นมาของเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) เอกอัครราชทูตผู้เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักฝรั่งเศสในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นำเสนอเรื่องราวของเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) จากเอกสารสำคัญต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ โดยเฉพาะเอกสารสำคัญจากฝรั่งเศส ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักเอกอัครราชทูตท่านนี้มากขึ้น และโกษาปานมิได้เป็นแค่ราชทูตผู้เชิญพระราชสาส์นเท่านั้น แต่ยังสามารถเจรจาทางการทูตได้อย่างมีประสิทธิภาพไหวพริบ ทำให้ชาวตะวันตกได้รู้จักดินแดนสยามมากขึ้นและยอมรับว่าชาวสยามเป็นผู้มีอารยะ โดยหนังสือแบ่งออกเป็น

บทที่ 1 โกษาปาน ต้นวงศ์จักรี มารดาของโกษาปาน คือ เจ้าแม่วัดดุสิต เป็นหม่อมเจ้าหญิงและเป็นพระนมเอก ทำหน้าที่ พระอภิบาลของพระนารายณ์ เนื่องจากพระราชมารดาของพระนารายณ์ทิวงคตตั้งแต่พระองค์ประสูติเพียง 9 วัน ครั้นพระนารายณ์เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงแต่งตั้งหม่อมเจ้าพระนมเป็นพระองค์เจ้า สร้างวังตำหนักตึก ณ ที่ริมวัดดุสิตาราม นอกกำแพงพระนคร หม่อมเจ้าพระนมมีบุตรมาแต่เดิม 2 คน คนใหญ่ชื่อ คุณเหล็ก คนน้อยชื่อ คุณปาน สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ตั้งคุณเหล็กเป็นเจ้าพระยามหาโกษาธิบดี ที่พระคลังผู้ว่าราชการกรมท่า และได้ว่าที่สมุหพระกลาโหม ครั้นเจ้าพระยามหาโกษาเหล็กถึงแก่อสัญกรรม สมเด็จพระนารายณ์ทรงตั้งคุณปานเป็นเจ้าพระยามหาโกษาธิบดีที่พระคลังถึงรัชกาลขุนหลวงสรศักดิ์ ทรงตั้งขุนทองบุตรชายคนโตของเจ้าพระยาโกษาธิบดีปานเป็น พระยาอัฐาเรืองเดช เป็นจางวางพระตำรวจ ต่อมาเลื่อนเป็น เจ้าพระยาวรวงศาธิราช เสนาบดีที่พระคลัง และมีบุตรชายคนโตชื่อ ทองคำ เป็นพระนายจมน้ำมหาสนิท ต่อมาเลื่อนยศเป็น พระยาราชนิกุล มีบุตรชายคนโตชื่อ ทองดี เป็น หลวงพินิจอักษร มีบุตรชายคนที่ 4 คือ ทองด้วง หรือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จักรี

บทที่ 2 ออกพระวิสุทสุนทรหรือออกพระวิสูตรสุนทรกันแน
ราชทินนามของโกษาปาน คือ ออกพระวิสุทสุนทรราชทูต ดังปรากฏใน
จดหมายที่ส่งจากเมืองกาบ หรือเมืองกุดโฮป ลงวันที่ 24 มิถุนายน ค.ศ.1687

บทที่ 3 ประสพการณ์การทำงานก่อนได้เป็นราชทูต จากหลักฐาน
ที่พบ โกษาปานเข้ารับราชการในกรมพระคลังมาก่อน และเคยออกสงคราม
ตีอาณาจักรลาว ซึ่งน่าจะหมายถึง เชียงใหม่ ร่วมกับพี่ชาย คือ โกษาเหล็ก

บทที่ 4 ใครเลือกโกษาปานเป็นราชทูต...สยามหรือฝรั่งเศส
พระนารายณ์ทรงทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองของฝรั่งเศส จึงมีพระราช
ประสงค์ให้แต่งราชทูตไปสืบหาความจริง โกษาเหล็ก ผู้เป็นขุนนางที่ทำหน้าที่
ติดต่อกับต่างประเทศจึงเสนอชื่อ โกษาปาน เป็นผู้ไปทำหน้าที่

บทที่ 5 ทำไมจึงเลือกโกษาปานเป็นราชทูต จากบันทึกของ
บาทหลวงเดอ ชัวซีย์ และเซอวาลิเยร์ เดอ โชมองต์ ระบุตรงกันว่า ราชทูตผู้
นี้ เป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต เป็นผู้มีความรู้รอบคอบเหมาะสมแก่ตำแหน่งนี้

บทที่ 6 โกษาปานไปฝรั่งเศสเพื่อ... ประการแรก เพื่อทำหน้าที่
พิสูจน์ข้อเท็จจริงด้านความรู้เรื่องของประเทศ ประการที่สอง เพื่อจัดหาของ
ที่ต้องประสงค์ของพระนารายณ์ ประการที่สาม เพื่อการดำเนินนโยบายของ
พระนารายณ์ในการเพิ่มพูนมิตรภาพเพื่อประโยชน์ทางการค้า และประการที่
สี่ เพื่อการประกาศพระบรมเดชานุภาพของพระนารายณ์กับประชาคมโลก

บทที่ 7 ใครเป็นใครในคณะราชทูตครั้งโกษาปาน ประกอบด้วย
ราชทูต คือ ออกพระวิสุทสุนทร อุปทูต คือ ออกหลวงกลักราชไมตรี (ฉ่า)
ตรีทูต คือ ออกขุนศรีวิสารวาจา ออกขุนราชภูเบนท์ และหมื่นพิเศษภูบาล
ผู้รับผิดชอบเครื่องราชบรรณาการและบุชบกประดิษฐานพระราชสาส์นที่จะ
นำทูลเกล้าฯ ถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ออกขุนณเรนทเสนา ทำหน้าที่
ยืนประกอบพระเกียรติยศพระราชสาส์น และขุนนางติดตามขบวน จำนวน

6 คน ในการปฏิบัติหน้าที่ อาลักษณ์ ล่ามแปลภาษา และนักเรียนผู้ที่จะศึกษาต่อที่ฝรั่งเศส

บทที่ 8 การต้อนรับราชทูตโกษาปานที่ฝรั่งเศส ระหว่างที่โกษาปานเพิ่งถึงฝรั่งเศสและพักอยู่ที่เมืองแบรสต์ ได้แก่ การยิงสลุตต้อนรับพระราชสาส์นและคณะทูตสยาม การเลี้ยงต้อนรับด้วยอาหารต่าง ๆ การเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ เช่น ท่าเรือ คลังสินค้า คลังอาวุธ ตลาด การเดินทางจากเมืองแบรสต์ไปกรุงปารีสที่ราชสำนักจัดให้ราชทูตสยามพักแรมตามคฤหาสน์และปราสาทต่าง ๆ ขณะที่คณะราชทูตพำนักรที่ปารีสได้เข้าเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ เช่น พระราชวังลูฟวร์ หอคอยดาว สภาราชบัณฑิตยสถาน การเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เพื่อถวายราชสาส์นและเครื่องบรรณาการ ซึ่งสร้างความตราตรึงใจแก่ชาวฝรั่งเศส ตั้งแต่ การเดินเข้าท้องพระโรง การกราบถวายบังคม การคลานและก้มกราบถวายพระราชสาส์น

บทที่ 9 ทำไมคนฝรั่งเศสจึงสนใจติดตามพฤติกรรมโกษาปาน
ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ชาวตะวันตกให้ความสนใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างมากขึ้น ผลงาน เรื่อง ราชอาณาจักรสยามของเมอร์ซิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ เป็นเอกสารสำคัญที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับราชอาณาจักรอยุธยา รวมทั้งหลักฐานต่าง ๆ เช่น อาวุธ เงินตรา เหรียญ ของบาทหลวงเดอ ชัวซี ที่จัดแสดงในนิทรรศการที่ฝรั่งเศสทำให้ชาวฝรั่งเศสให้ความสนใจกับชาวสยามและคณะราชทูตมากขึ้น หากแต่ความสามารถของโกษาปานในการสื่อสารภาษาฝรั่งเศสที่โกษาปานศึกษาจากบาทหลวงเดอ ชัวซี นอกจากนี้รสนิยมด้านศิลปะในเรื่องงานช่างและการหล่อสัมฤทธิ์ รวมทั้งการเป็นนักพูดช่างเยินยอ และมีไหวพริบในการโต้ตอบ ทำให้ผู้คนพอใจมากขึ้น

บทที่ 10 มิเพียงแค่เชิญพระราชสาส์นแต่ยังเจรจาความเมือง
ด้วย ในฐานะราชทูตสยาม โงษาปานต้องทำหน้าที่ 2 ประการ คือ การเป็น
ราชทูตตามธรรมเนียมตะวันตก ซึ่งมีหน้าที่ในการอัญเชิญพระราชสาส์น
และหน้าที่ในการเจรจาความเมือง เรื่อง การรับรองศาสนาคริสต์ในสยาม
ตามความเป็นจริง และการพยายามบอกปิดที่จะยกเมืองมะริดให้ฝรั่งเศส

บทที่ 11 โงษาปานพิเวอร์ในฝรั่งเศส การเดินทางของคณะ
ราชทูตสยาม ปรากฏเป็นข่าวที่น่าสนใจในหน้าหนังสือพิมพ์ การแกะสลัก
พิมพ์ไม้จำลอง เรื่องเล่า ภาพเหมือน ภาพปฏิทิน ประติมากรรม ภาพวาด
เหรียญที่ระลึกต่าง ๆ รวมทั้งมีการสร้างถนนสยาม คือ ถนนสายหลักที่ตรง
จากท่าเรือไปยังศาลาว่าการเมืองแบรสต์ เพื่อเล่าถึงเรื่องราวการถวายพระ
ราชสาส์นในครั้งนี้

บทที่ 12 โงษาปานนักบันทึก บันทึกของโงษาปาน รวมทั้งในนาม
ผู้ร่วมคณะที่เป็นหลักฐานสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ จดหมายออกพระวิสุทสุทธร
ออกหลวงกลักราชไมตรี และออกขุนศรีวิสารวาจา ถึงออกพระพิพัฒน์ราช
โงษา และออกพระฤทธิกำแหง (ฟอลคอน) ค.ศ.1686 ต้นฉบับเป็นภาษา
ฝรั่งเศสและภาษาไทยแทรกเป็นตอน จำนวน 18 หน้า เก็บรักษาไว้ที่
หอจดหมายเหตุแห่งชาติฝรั่งเศส และบันทึกโงษาปาน ค.ศ.1682 เป็น
ภาษาไทย จำนวน 28 หน้า เก็บรักษาที่สำนักมิสซังต่างประเทศ บันทึกทั้ง
สองฉบับบอกเล่าเรื่องราวการเดินทาง สิ่งที่พบเห็นขณะที่คณะทูตอยู่ที่
ฝรั่งเศส นอกจากนี้ยังมีจดหมายฉบับอื่น ๆ ซึ่งเก็บรักษาที่หอสมุดและ
หอจดหมายเหตุต่าง ๆ ในประเทศฝรั่งเศส เช่น จดหมายออกพระวิสุท
สุทธรและคณะ กราบบังคมทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ค.ศ.1686 แจ้งให้ทรง
ทราบฯ เซอวาลิเยร์ เดอ โชมองต์ ขอพระราชทานที่ดินให้ชาวฝรั่งเศสตั้ง
ถิ่นฐานในสยามนั้น สมเด็จพระนารายณ์ได้พระราชทานเมืองสงขลาให้
แต่ฝรั่งเศสต้องรีบทำป้อมปราการให้เร็วที่สุด ด้วยเกรงว่าพวกฮอลันดาจะ

โจมตีเพื่อแก้แค้น ซึ่งชาวสยามมีอาจต่อสู้ป้องกันได้ เพราะชาวสยามชำนาญ
แต่การรบทางบก เป็นต้น

**บทที่ 13 เมื่อกลับจากฝรั่งเศสโกษาปานมีหน้าที่ต้อนรับคณะ
ราชทูต** เมื่อแรกกลับถึงโกษาปานต้องมีหน้าที่รับรองทูตฝรั่งเศสชุดที่ 2 ได้แก่
การต้อนรับที่เมืองบางกอก ก่อนเดินทางไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ที่
ลพบุรี การเจรจาด้วยเรื่องพิธีการทูตตามตำแหน่งของราชทูตฝรั่งเศสที่ได้รับ
แต่งตั้งมา และการส่งราชทูตกลับฝรั่งเศส หลังจากที่เมอร์ซิเออร์ เซเบเรต์
เข้าเฝ้าพระนารายณ์เพื่อกราบถวายบังคมทูลลาที่พระราชวังเมืองลพบุรี
จากนั้นโกษาปานจึงเดินทางไปส่งคณะทูตที่เมืองมะริด

บทที่ 14 หยุตอิทธิพลฝรั่งเศสในสยาม เมื่อราชทูตฝรั่งเศสชุดที่ 2
ทยอยกลับไปหมดแล้ว บทบาทของโกษาปานต่อไป คือ การพยายามหยุดยั้ง
อิทธิพลของฝรั่งเศสในการขอเมืองมะริดตามคำแนะนำของฟอลคอนร่วมกับ
พระเพทราชา รวมทั้งการลดทอนอิทธิพลของฝรั่งเศสในสยาม หลังจากที่
ฟอลคอนถูกประหาร โดยฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลเดส์ฟาร์จวงตัว
เป็นอิสระ ไม่เข้าฝ่ายพระเพทราชา เพื่อรักษาเกียรติยศของพระเจ้าหลุยส์ที่
14 และเกียรติภูมิของประเทศฝรั่งเศส

บทที่ 15 ทำความเข้าใจกับประชาคมฝรั่งเศส ฝ่ายสยามถือว่า
เหตุบาดหมางกับฝรั่งเศส เกิดจากนายพลเดส์ฟาร์จลวงนำตัวประกันฝ่าย
ฝรั่งเศสติดกับเรือของตนไป นำไปสู่การจับกุมนักบวชและทหารของฝรั่งเศส
มาขังคุกแทน นอกจากนี้จุดยืนของสยามในการตั้งรับเรือรบฝรั่งเศส ได้แก่
การแสดงท่าทีว่าสยามพร้อมรบกับฝรั่งเศส รวมทั้งการขอความร่วมมือจาก
ฮอลันดาในสยาม เนื่องจากฮอลันดาเป็นศัตรูในทางการค้าและทางการเมือง
ของฝรั่งเศส รวมทั้งการทำความเข้าใจกับชาวฝรั่งเศสในสยามและผู้มีอิทธิพล
ในฝรั่งเศสโดยชี้แจงว่า เป็นความผิดของฝ่ายฝรั่งเศส

บทที่ 16 อวสานโกษาปาน ครั้นต้นรัชกาลพระเพทราชา พ.ศ. 2233 หมอแถมปีเฟอร์มาที่กรุงศรีอยุธยาได้บันทึกว่า บุคคลสำคัญของอาณาจักรสยามรองจากพระเพทราชา คือ ขุนหลวงสรศักดิ์ ลำดับถัดมา คือ เจ้าพระยาพระคลัง (โกษาปาน) หากแต่หลังจากนั้น 7 ปี เมอร์ซิเออร์โอซีเอร์ส บันทึกว่า โกษาปานเริ่มไม่เป็นที่โปรดปรานของพระเพทราชา ด้วยสาเหตุจากบาทหลวงตาซาร์ตพยายามขอให้โกษาปานกราบบังคมทูลพระเพทราชาขอเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แต่โกษาปานในฐานะเจ้าพระยาพระคลังปฏิเสธโดยอ้างว่าบาทหลวงตาซาร์ตมาที่เมืองมะริดด้วยเรือของแขกมัวร์ มิใช่มาด้วยเรือของฝรั่งเศสไม่สมควรจะเกียรติในฐานะผู้อัญเชิญพระราชสาส์น จนเมื่อพระเพทราชาทราบข่าว บาทหลวงตาซาร์ตมาที่เมืองมะริดและมีการขับบาทหลวงตาซาร์ตโดยไม่มีผู้ใดกราบบังคมทูลพระองค์จึงโปรดให้เอาหาวยเหียนหลังเจ้าพระยาพระคลังด้วยข้อหานี้ ต่อมาโกษาปานสุขภาพไม่ดี จากหลักฐานของบาทหลวงเคเมอเน ระบุว่า สาเหตุการเสียชีวิตของโกษาปาน คือ ถูกเหียนจนเสียชีวิต

บทที่ 17 อนุสรณ์และความทรงจำเรื่องโกษาปานที่พระนครศรีอยุธยาและลพบุรี ปรากฏอนุสรณ์และความทรงจำเรื่องโกษาปานที่พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ บ้านและที่ออกว่าราชการของโกษาปาน คือ บ้านหลังที่อยู่ริมแม่น้ำไม่ไกลจากสถานีการค้าของชาวฮอลันดา จากคำบรรยายของหมอแถมปีเฟอร์ดูเหมือนจะอยู่ย่านเดียวกับบ้านฟอลคอน และวัดเจ้าพระยาพระคลัง จากคำบรรยายของหมอแถมปีเฟอร์จะตรงกับวัดกุฎีดาว สำหรับอนุสรณ์และความทรงจำเรื่องโกษาปานที่ลพบุรี เป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา คือ วัดนครโกษา ปัจจุบันเป็นวัดร้างตั้งอยู่ในเมืองลพบุรี และธรรมาสันโกษาปาน เป็นธรรมาสันทรงบุษบก แกะสลักกลดลายปิดทองคำเปลว และประดับกระจก ปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดเสาชิงช้า อนุญาตให้พิพิธภัณฑ์แห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี ขอยืมจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ฯ

สรุป

โกษาปานน่าจะเป็นชาวสยามคนแรกที่ได้เผยแพร่เกียรติภูมิสยามในสังคมโลก ภารกิจที่โกษาปานฝากไว้ในประวัติศาสตร์ไทยที่สมควรเรียนรู้ คือ การเป็นผู้รู้เท่าทันกิเลสฝรั่ง เป็นคนสงบเสงี่ยมแต่เด็ดขาด เป็นผู้แก้ปัญหาด้วยปัญญามากกว่าการใช้กำลัง และที่สำคัญ บรรพบุรุษชาวสยามมิใช่คนเถื่อน

References

Phumathan, P. (2012). *Kosa Pan the ambassador who saved the Kingdom* 2nd edition. Museum Siam, Discovery Museum

Author

Doungrak Chantang

Thai Khadi Research Institute, Thammasat University

Email: doungrakc@gmail.com